

De invloed die het bedrijf Monsanto, dat groot is in transgene zaden en bestrijdingsmiddelen, uitoefent op de discussie of een etiket moet vermelden dat een voedingsproduct genetisch gemodificeerde organismen bevat; de lobby van graanverwerkende bedrijven in Amerika voor het behoud van voedselhulp in natura; de gevolgen van de eisen die bedrijven stellen aan agrarische producten voor boeren in ontwikkelingslanden. Het zijn een paar van de voorbeelden die aan de orde komen in het boek *Corporate power in global agrifood governance*. Op basis van een onderscheid in diverse vormen van macht die bedrijven kunnen uitoefenen, behandelt het boek verschillende casussen.

De toenemende macht van bedrijven in de agrarische keten tussen producent en consument is een gevolg van de enorme schaalvergroting die de laatste decennia heeft plaatsgevonden, zowel in de toeleverende, verwerkende als distributieschakels. In Nederland verwerkt bijvoorbeeld zuivelonderneming FrieslandCampina zo'n 75 procent van de Nederlandse melkproductie en Albert Heijn en Schuitema (C-1000) hebben samen bijna de helft van de markt in handen. Voor andere landen in de westerse wereld is het beeld veelal vergelijkbaar. Dit heeft uiteraard gevolgen voor de verhoudingen in de voedselketen.

Zo hebben de voedselschandalen eind jaren negentig, zoals BSE, ertoe geleid dat fabrikanten en vooral ook supermarkten striktere eisen aan agrarische producten zijn gaan stellen dan wettelijk voorgeschreven; deze eisen zijn in eerste instantie ingegeven door de wens om het consumentenvertrouwen in voedsel te herstellen en te handhaven. Het gaat dan om eisen aan zowel het product als het productieproces. Zo kan men sturen op het productieproces. Met de groeiende concentratie in de detailhandel, volgens het boek zullen er in 2020 nog maar zes wereldwijd opererende supermarktconcerns zijn, zullen het steeds meer de grote supermarkten zijn die bepalen wat in welke vorm in de schappen komt. Dit is wel eens anders geweest, toen de concentratie in de detailhandel nog niet zo groot was en de grote

Clapp, J. en D. Fuchs (2009) *Corporate power in global agrifood governance*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.

fabrikanten het nog voor het zeggen hadden. Dergelijke eisen zijn met name nadelig voor de veelal kleinere boeren in ontwikkelingslanden die niet de middelen hebben om hieraan te voldoen.

Bedrijven kunnen op dit vlak ook verder gaan dan de overheid. Allereerst zijn overheden gebonden aan internationale afspraken, op basis waarvan bij import van landbouwproducten enkel eisen op grond van zorg voor de gezondheid van mens, plant en dier gesteld kunnen worden. Eisen aan het productieproces zijn op basis van diezelfde internationale spelregels niet mogelijk, omdat deze kunnen neigen naar handelsverstoring. Voor het bedrijfsleven geldt die beperking niet, men kan de gekste

eisen stellen aan de producten die men inkoop, al geldt natuurlijk dat de markt hier grenzen trekt. Een tweede reden is dat overheden ook niet altijd tot overeenstemming kunnen komen. Het boek bevat een prachtige, maar ook ontluisterende beschrijving van de discussie in het kader van de *Codex Alimentarius*, over de etikettering van producten die genetisch gemodificeerde organismen bevatten. Al in 1991 is in dit forum de discussie over de wenselijkheid hiervan gestart, maar de zeer verschillende inzichten tussen onder andere de Verenigde Staten en de EU blokkeren vooralsnog een besluit. Ondertussen hebben diverse supermarktketens in de EU eind jaren negentig al besloten geen producten met genetisch gemodificeerde organismen op de schappen te zetten.

Het boek eindigt, onder meer, met de vraag of het wenselijk is dat bedrijven zo veel invloed hebben, en hoe deze macht beteugeld kan worden. Want hoewel macht van bedrijven niet altijd slecht hoeft uit te pakken, geldt eveneens dat bedrijfsdoelen niet altijd samen vallen met publieke doelen. Met de verwachte verdere schaalvergroting in de agrarische ketens worden deze vragen alleen maar relevanter.

PETRA BERKHOUT

Onderzoeker bij het LEI